

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

**Vondstmelding in de Diksmuidestraat in Ieper.
(Ieper, Prov. West-Vlaanderen)**

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

Brussel 2015

COLOFON

Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed

Een uitgave van Onroerend Erfgoed

Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid,

Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Published by the Flanders Heritage Agency

Scientific Institution of the Flemish Government,

Policy area Town and Country Planning, Housing Policy and Immovable Heritage

Verantwoordelijke uitgever: S. Vanblaere

Onroerend Erfgoed

Phoenixgebouw

Koning Albert II-laan 19 bus 5, B-1210 Brussel

tel.: +32(0)2 553 16 50, fax: +32(0)2 553 16 55

info@onroenderfgoed.be

www.onroenderfgoed.be

Dit werk wordt beschikbaar gemaakt onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 3.0 Unported. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> om een kopie te zien van de licentie of stuur een brief naar Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> or send a letter to Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

ISSN 1371-4678

D/2015/6024/11

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed.

Vondstmelding in de Diksmuidestraat in Ieper (West-Vlaanderen).

Terreinwerk & rapportage

**Marc Dewilde
archeoloog**

**Franky Wyffels,
veldtechnicus**

Vondstmelding in de Diksmuidestraat in Ieper (West-Vlaanderen).

Administratieve gegevens:

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Ieper

Adres: Diksmuidestraat

Kadaster: Afdeling: 1ste Afd.

Sectie: F/G

Perceel: Openbaar domein

Opgraving ☒

Prospectie ☐

Machtiging: 2011/090

Datum machtiging: 22/03/2011

Naam aanvrager: Dewilde Marc

Naam site: Diksmuidestraat in Ieper

Lambertcoördinaten (Lambert 1972): X= 45651,569 Y= 172666,955

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 Ligging en bodemgesteldheid.....	5
3 Historische en archeologische informatie.....	5
4 Veldwerk	8
5 Besluit.....	22
6 Geraadpleegde literatuur.....	23

1 Inleiding

Toen bij rioleringswerken in de Diksmuidestraat in Ieper (fig. 1) archeologische vondsten aan het licht kwamen is door Jan Decorte, intergemeentelijk archeoloog van Archeo7 op 21 maart 2011 een toevalsvondst gemeld bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Jules Allemon had Jan op de hoogte gebracht van het feit dat bij de werken baksteenmassieven waren aangesneden.

Fig. 1 Rioleringswerken in de Diksmuidestraat.

2 Ligging en bodemgesteldheid

De Diksmuidestraat is de noordelijke uitvalsweg van Ieper en staat kadastraal bekend als Ieper, 1ste Afd. Sectie F/G, openbaar domein. De coördinaten van de vindplaats zijn X: 45651,569, Y: 172666,955. Bodemkundig kan de omgeving getypeerd worden als een vlek natte zandleem, temidden een overwegend vochtig zandleemgebied op de rand van een sterk gleyige kleistrook, waarin de Ieperlee loopt.

3 Historische en archeologische informatie

De Diksmuidestraat is een van de oudste en belangrijkste straten van Ieper en wordt eerst vermeld als “Nortstrata”. Vanaf 1220 werd het de “Dixmudestraete”.

Deze straat ontsloot noordelijk de kern, die rond Sint-Maartens tot stand kwam. Er wordt verondersteld dat dit areaal op een gegeven moment -11de-12de eeuw- ook omwald was¹. Een stuk van de gracht staat bekend als de Sceuveldsgracht.

De oudste Diksmuidepoort moet dan ook gezocht worden op de kruising ervan met de Diksmuidestraat. Ze wordt alleszins al vóór 1214 vermeld².

Bij de versterking en omwalling van de stad in de 1ste helft van de 13de eeuw (vanaf 1214) werd een groter areaal ingenomen en kwam de nieuwe Diksmuidepoort noordelijker te liggen³ (fig. 2). De noordelijke uitleg moet dus niet als een aparte fase, beëindigd vóór 1285, bekeken worden⁴, maar maakt deel uit van één brede omwallingsbeweging (1214-1267).

¹ Mus 2010, 29.

² Mus 2010, 36.

³ Mus 2010, 37-38.

⁴ Termote 1990, 68.

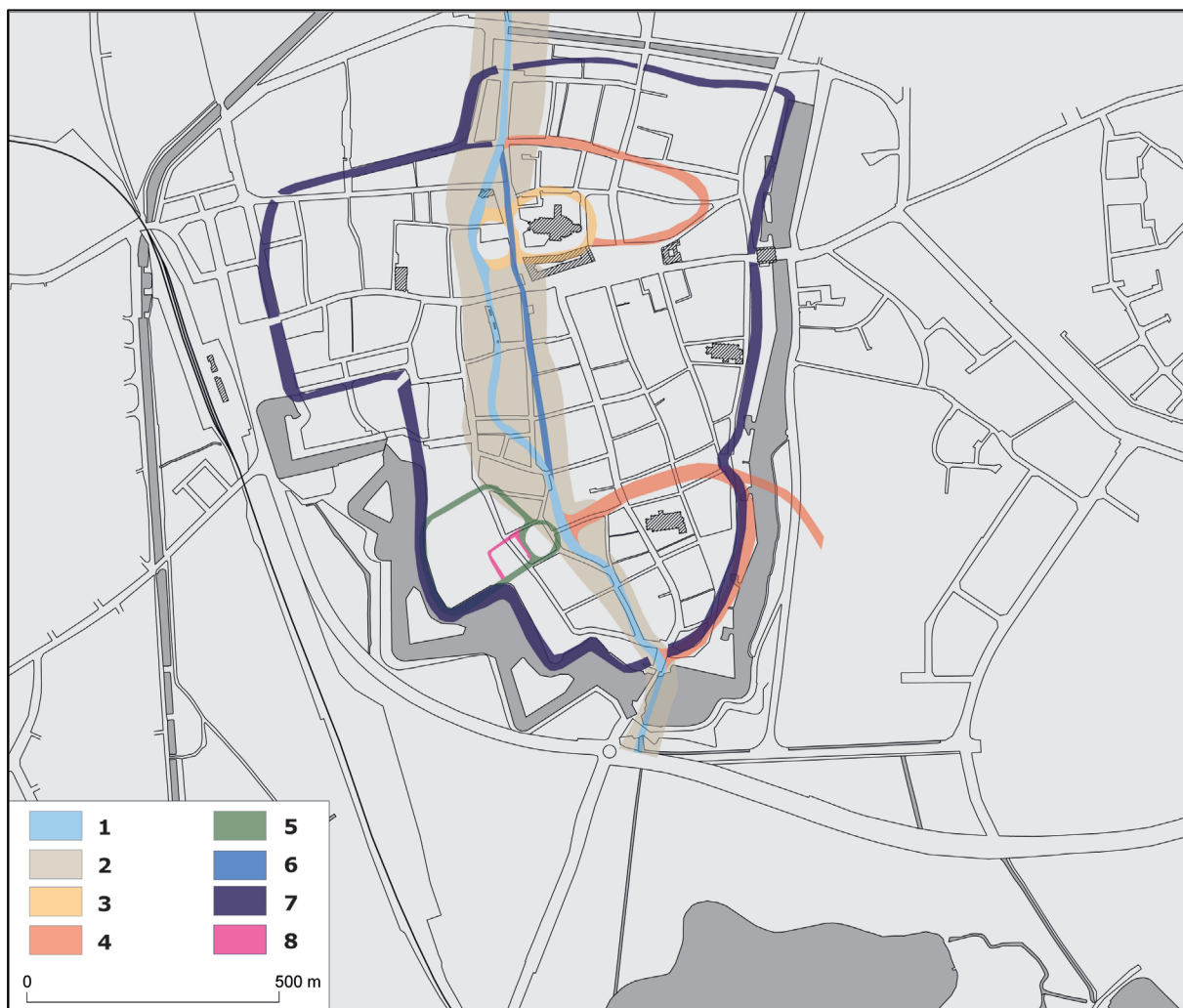

Fig. 2 De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw. Legende: 1 Ieperlee; 2 Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3 Sint-Maartens motte en neerhof, 11B; 4 Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw); 5 Zaalhof - motte en neerhof (vanaf 1127); 6 Schipleet (12b); 7 Omwalling uit 13A; 8 Gereduceerd neerhof van het Zaalhof (13d).

Deze versterking bestond uit een dubbele omgrachting, een aarden wal en stenen (?) stadspoorten⁵. In 1319 worden trouwens al herstellingen gemeld aan de Diksmuidepoort.

Deze structuur werd eind 14de-begin 15de eeuw (1388-1414) op vraag van de Bourgondische hertog Filips de Stoute uitgebouwd tot een performante fortificatie, voorzien van een doorlopende⁶ stenen muur en met behoud van de dubbele omgrachting. De Diksmuidepoort werd in 1391-2 tot z'n Bourgondische versie verbouwd⁷.

De Bourgondische Diksmuidepoort is voor zover uit het 16de eeuwse kaartmateriaal kan afgeleid worden een vierkant, torenvormig gebouw, bestaande uit 3 bouwlagen en met ronde traptorens op de hoeken. Ook beide sprietten van de ophaalbrug zijn zichtbaar (fig. 3). In hoeverre het 13de eeuwse component nog deel van uitmaakt van dit poortgebouw is moeilijk na te gaan. De poort is ingeplant op de

⁵ De versterking kan ook later in de 13de eeuw hebben plaatsgegrepen. Zeker is alleszins dat bij de stadspoorten op de 'Uterste Veste' i.c. de Nieuwe Komenpoort vanaf het begin van de 14de eeuw baksteen werd toegepast (Van Bellingen e.a. 1993, 270-271).

⁶ 4,5 km.

⁷ Mus 1983, 149.

binnenhelling van de stadsgracht. In de binnenste gracht lag een dam met op het uiteinde een voorpoort. Deze dam liep verder doorheen de buitenste gracht⁸.

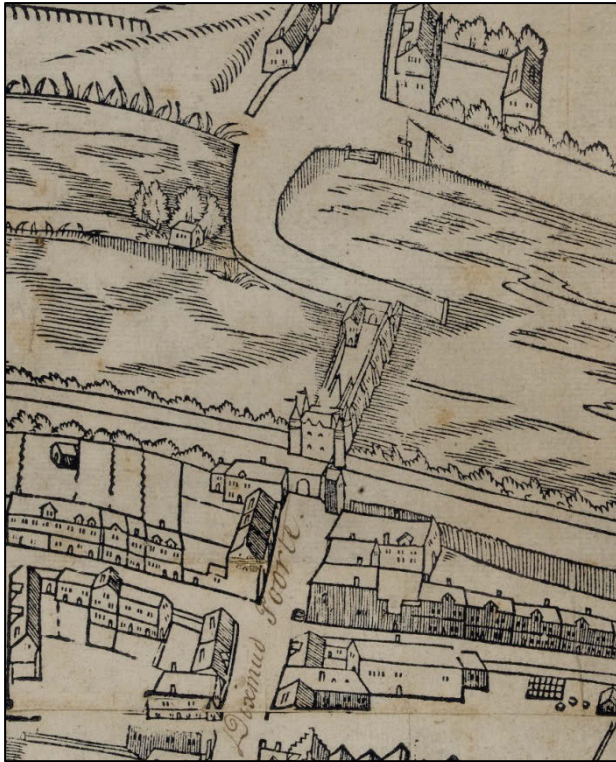

Fig. 3 De Diksmuidepoort op de kaart van Thévelin-Destrée (1564).

Nadat Lodewijk XIV in 1678 de stad had ingenomen, bouwde Vauban rond Ieper een indrukwekkende vestinggordel uit. Daarbij kwam in 1683-1684 ook een nieuwe Diksmuidepoort tot stand⁹.

Het is een overwelfde doorgang, die door 7 rondbogen in gelijke delen werd opgedeeld. Naast de buitenste rondboog was een gleuf ingewerkt voor een valhekken. De lengte bedraagt 36,5m, de breedte 3,17 m en de hoogte (troggewelf) 3,7 m.

De buitenste gevel was voorzien van 2 pilasters, waarop een hoofdgewel en een fronton in Dorische stijl rustten.

De gevel aan stadszijde was in Toscaanse stijl. Op beide gevels kwamen de emblemen en het wapenschild van Lodewijk XIV voor.

De poort werd afgebroken in 1834¹⁰, na nog even de Hollanders dienstig geweest te zijn (fig. 4).

⁸ Vanrolleghem 2006, 52.

⁹ Mus 2010, 66.

¹⁰ Vereecke 1996, 154.

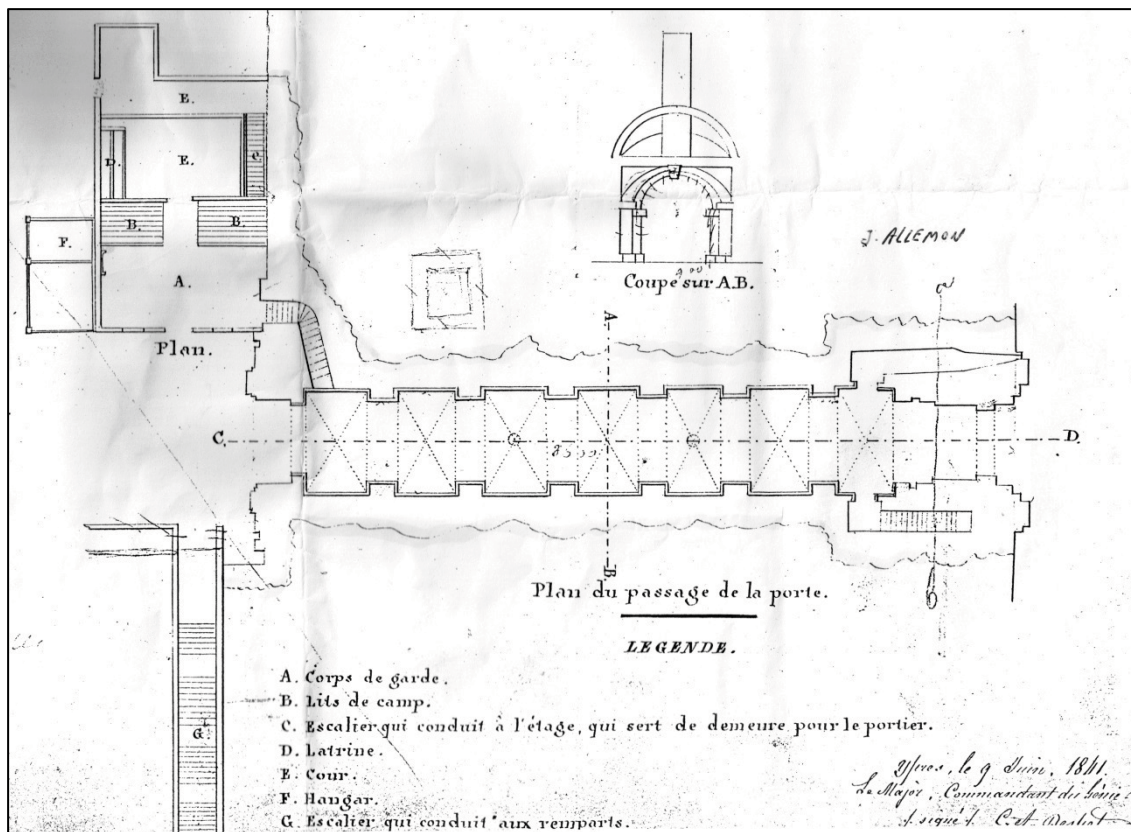

Fig. 4 De Diksmuidepoort, version française (Vereecke, 1857, Stedelijke Bibliotheek).

In de CAI is de Diksmuidepoort tweemaal opgenomen. Item 152643 kreeg er na de vondstmelding nog item 152717 bovenop. Voorafgaand onderzoek door Monument Vandekerckhove in 2011 bracht o.a. (Hollandse) brugpijlers aan het licht¹¹. Andere sporen zijn misschien met de voorpoort in verband te brengen of met de wachthuisjes, die na de afbraak van de poort werden geïnstalleerd.

4 Veldwerk

Het veldwerk (machtiging 2011/090 van 22 maart 2011) werd met tussenpozen uitgevoerd vanaf 23 tot 31 maart en 18 tot 19 augustus 2011.

De aard van de werken i.e. een rioleringsleuf maakte het niet altijd even gemakkelijk om de aangetroffen resten eenduidig te interpreteren.

De Diksmuidepoort

Bij de eerste interventie kwamen we meteen bij de Diksmuidepoort terecht (fig. 5).

¹¹ Bartholomieux e. a. in voorbereiding. We mochten hun grondplannen en voorbereidend werkdocument consulteren, waarvoor dank.

Fig. 5 De rioleringsleuf snijdt door het hart van de Diksmuidepoort.

Twee bakstenen brugpijlers, vergelijkbaar met die gevonden bij het preventief onderzoek in 2011, kwamen tevoorschijn (fig. 6). Ze waren in kruisverband gemetst met rode baksteen (20x10x4 cm; 10lagen = 50cm). De breedte gaat via verschillende versnijdingen van 1,2 naar 0,7 m. De lengte bedraagt 6,6 m¹², de tussenafstand 3,1 m.

Fig. 6 Bakstenen brugpijler, gefundeerd op een houten roosterwerk. In de achtergrond wordt de volgende pijler zichtbaar. De 19de eeuwse riolering is er tegenaan gezet.

Het metselwerk is uitgevoerd op een houten roosterwerk op palen.

Volgens de dikte van de pijler werd een opeenvolging van telkens 3 palen ingeheid. Over de koppen van de heipalen werd in de lengte een meterslange -misschien wel 6,6 m- verbindingbalk in een (rechthoekige) pen-en-gatverbinding gelegd. Hierboven kwam kruislings een dwarsbalk terecht, die voorzien was van inkepingen t.h.v. de verbindingbalken (fig. 7 en 8). Ze waren aan elkaar vastgeklonken met zware ijzeren spijkers (lengte: 36,5 cm, O: 3 cm, O kop: 4 cm), die op 4 plaatsen voorzien waren van weerhaken (fig. 9). Tussen de dwarsbalken legde men in dezelfde richting vloerhouten, bevestigd aan de verbindingbalken met (houten) toognagels. Hiervoor is grove den (*pinus sylvestris*) gebruikt, hout dat hoogstwaarschijnlijk ingevoerd is¹³.

¹² Bartholomieux e.a. In het preventief onderzoek kon de lengte duidelijk bepaald worden.

¹³ Al bestonden toendertijd ook al aanplantingen. Mondelinge mededeling en hout determinatie collega Kristof Haneca, agentschap Onroerend Erfgoed, waarvoor dank.

Fig. 7 Over de funderingspalen legde men lange verbindingbalken.

Fig. 8 Op de verbindingbalken kwamen dwarsbalken terecht, waarop het metselwerk rustte. Links en rechts is de wand van de aangebouwde riool zichtbaar.

Fig. 9 Ijzeren spijker, waarmee de dwarsbalken aan de verbindingbalken geklonken waren.

Het is a.h.w. een combinatie van de Amsterdamse en de Rotterdamse fundering¹⁴ (fig. 10).

¹⁴ Bij de Rotterdamse staat de muur op één rij houten palen, bij de Amsterdamse wordt een dubbele rij palen ingeheid. In dit geval is er sprake van 3 rijen.

Uit een beschrijving blijkt dat de houten brug 31,3 m lang en 5 m breed was en rustte op 7 gemetste pijlers en 2 bruggenhoofden. Ook wordt een ophaalbrug vermeld¹⁵.

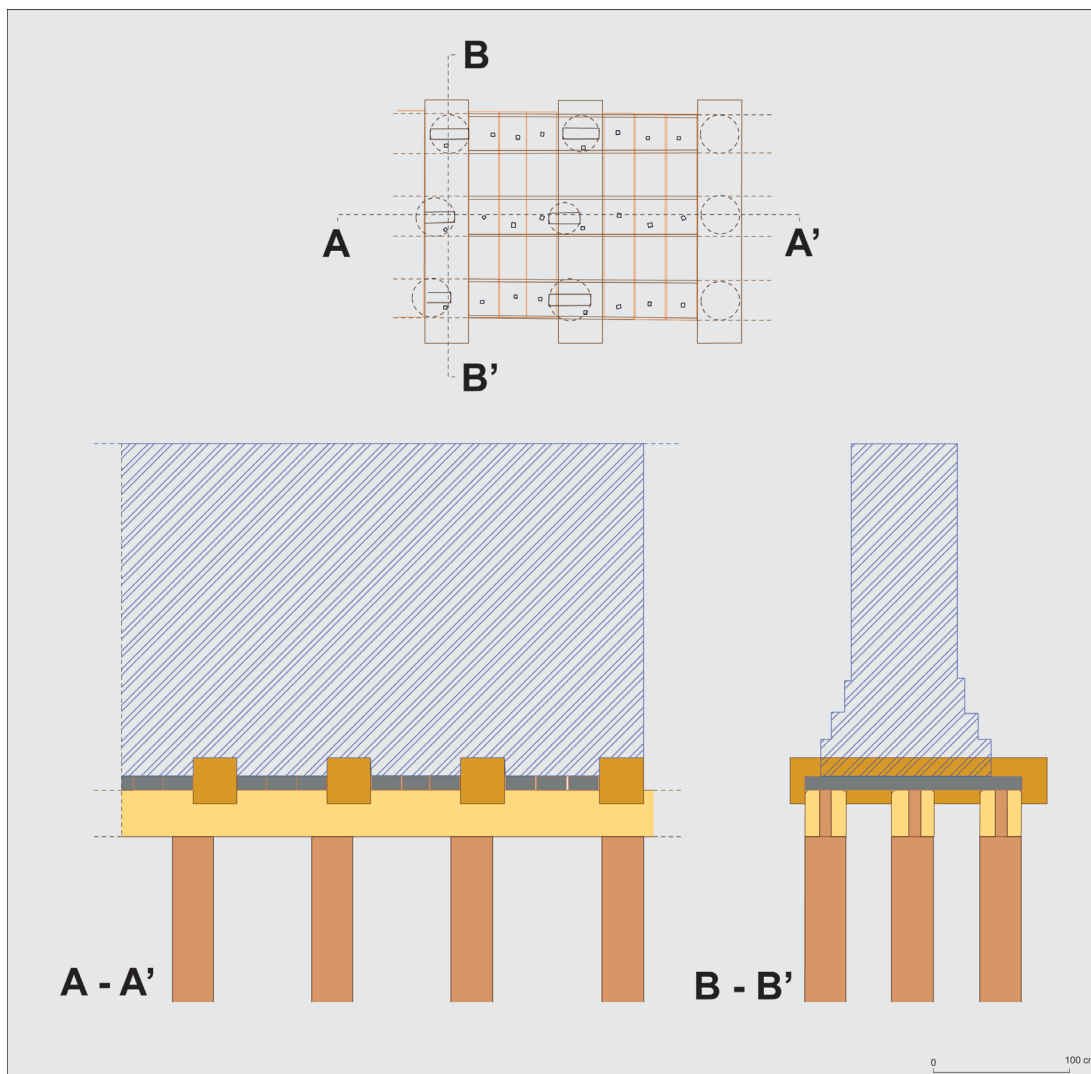

Fig. 10 Opbouwtekening van het funderingssysteem.

Tegenaan de rij pijlers leunde een riool aan, die verder loopt onder de Diksmuidestraat. Deze afvoer is gemetst in gele baksteen (20 à 21 x 10,5 à 11 x 5 à 5,5 cm); de bodem bestaat uit kalksteenblokken. Binnenwerks bedraagt de breedte 0,7 m, de hoogte 0,9 m. Het lijkt aannemelijk dat de aanleg bij of na het dempen van de stadsgrachten te situeren is. Ook de aanleg van de Wieltjesgrachten omstreeks 1853 moet in dat verband gezien worden¹⁶.

Ter hoogte van de 2de brugpijler zijn 2 palen van de oudere brugconstructie aangetroffen. De dendrochronologische analyse¹⁷ van een ervan leverde een veldatum op, die ná 1240 AD te situeren is.

Het bruggenhoofd is 1,2 m breed en was voorzien van een parement in grijze kalksteen, dat een forse versnijding vertoonde. Er is bij allerlei aanpassingen heel wat verschillende baksteen in verwerkt (geel: 21,5 à 22 x 10 à 9,5 x 5 cm; rood: 24,5 x 12 x 6 cm; 27,5 x 12 x ? cm) (fig. 11).

¹⁵ Informatie aangeleverd door Jules Allemon, waarvoor dank.

¹⁶ Adriaenssens 1992, 58.

¹⁷ Haneca 2015 (HS14 – IEDS11.10a/b).

Fig. 11 Het bruggenhoofd, dat in de Hollandse periode (gele baksteen) lichtjes werd aangepast.

Hierop sluit een min of meer vierkante ruimte (R1) aan, die binnenwerks 3,5 op 3,75 m meet. Plaatselijk zijn er sporen van bepleistering te zien en vallen er sokkels in 2 hoeken op naast enkele bouwnaden en gleuven in de oostmuur (fig. 12). Ook is er een duidelijke, 1 m brede (geknikte) doorgang voor een trap, die in de muurdikte is uitgespaard en de gebruiker bovenop de vesten moest brengen. Ook hier variëren de baksteenformaten (geel: 23 x 11 x 6 cm; rood: 22 x 11 x 5 cm). Deze (kelder)ruimte is uitgerust met een tegelvloer op een bakstenen bed (fig. 13). De diepte komt op 3 m (fig. 13).

Fig. 12 Zicht op de oostmuur van de kelder. Let op de deuropening en de muurgleuf.

Fig. 13 De bakstenen bevloering van de kelder. In een hoek werden hierop tegels aangetroffen.

De functie van deze kelder is niet eenduidig te interpreteren. Is er een verband met de poortfunctie? Met het mechanisme van de ophaalbrug (contragewicht)? Hoort ook de muurgleuf daarbij? Voor het valhek.

De aansluitende ruimtes kunnen opgesplitst worden in een bovenbouw en allerlei funderingen. De bovenbouw is een rechthoekige doorgang, voorzien van verschillende, ongeveer 1,5 m brede muurpijlers. In totaal is de ruimte buitenwerks 37 m lang. De binnenwerkse breedte komt op 4,5 m, de bruikbare breedte op 3,4 m. Voortkomend uit de werkzaamheden kon op één plaats de muurdikte misschien geverifieerd worden. 1,7 m lijkt daarbij aanvaardbaar. Vooral rode baksteen (22 à 21 x 11 x 5,5 à 5 cm) werd daarbij vermetst.

In het geheel werd zo de volledige breedte van de aarden binnenwal met een overwelfde doorgang 'overbrugd' (fig. 14).

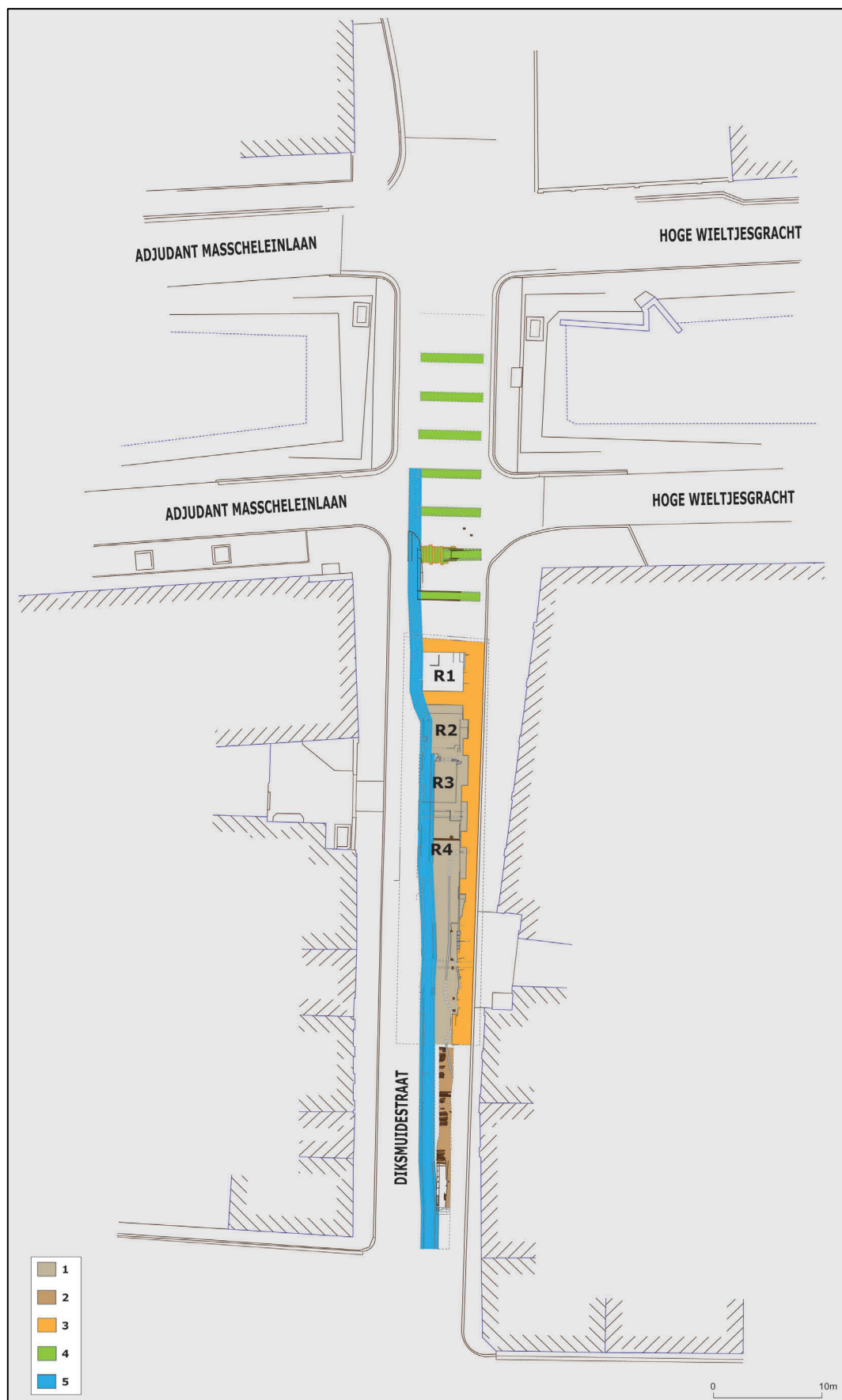

Fig. 14 Grondplan van de Diksmuidepoort. Legende: 1 Bourgondische versie met 13de eeuwse kern; 2 Houten wegdek; 3 Franse versie (17d); 4 Hollandse versie (19b); 5 Riolering (19B).

De onderbouw steekt vol met funderingen van oudere poortconstructies. Daarvan zijn zowel in profiel als in grondplan bepaalde sporen aanwijsbaar. Vooral de gebruikte bouwmaterialen zoals ijzerzandsteen en grote bakstenen zijn daarbij bepalend.

Er kunnen 3 opeenvolgende ruimtes herkend worden.

R2 is (binnenwerks) 3,4 m lang (fig. 15). De algemeen gebruikte bakstenen (rood – 25 x 11,5 x 7 cm en geel – 24 x 12 x 6 cm) wijzen op de Bourgondische uitbouw. In profiel valt een ijzerzandstenen kern op, die waarschijnlijk op de 13de eeuwse voorloper teruggaat.

Fig. 15 De arbeider staat op de Bourgondische muur. De kern bestaat uit ijzerzandsteen (rechts) en verwijst naar de 13de eeuwse versie.

De aansluitende ruimte (R3) -binnenwerks 3,75 m lang (op 3,15 m ?)- is nadrukkelijk uitgewerkt als een kelder, wat door het opeenvolgend gebruik van baksteen (24 x 11 x 5,5 cm) en netjes gehouwen, grijze kalksteen, bovenop de ijzerzandstenen basis duidelijk is. Ter hoogte van de NO hoek vertrekt een riool, wat een functie als beerkelder suggereert (fig. 16).

Een 20 m lange ruimte (R4) vervolledigt het poortvolume. Opnieuw komt daarbij baksteen (geel – 26 x 12 x 6 cm, 25 x 10 x 6 cm en rood – 25 x 11,5 x 7 cm, 24 x 11 x 5,5 cm) aan bod, die op de Bourgondische versie wijst. Ook hier valt een ijzerzandstenen kern op (fig. 17). In combinatie met bakstenen van groot formaat (rood en geel – 29 x 13,5 x 7 cm, 28 x 14 à 13 x 8 à 7 cm, 27 x 14 à 13 x 8 cm) komt de 13de eeuwse poort daarbij verder in beeld. Er is ook een aanwijzing voor een hoek, waaruit een eventuele muurdikte van 3,5 m kan afgeleid worden.

Even voorbij de beerkelder duiken een paal en een horizontale balk, haaks op de poort, op. Het verband met deze of gene constructiefaze is onduidelijk. Wel was er een – veelbetekende – dendrochronologische analyse mogelijk van de balk¹⁸. Rekening houdend met het aantal opgemeten spintringen komt de veldatum tussen 1200 en 1129 AD te liggen.

Ter hoogte van de ingang van de poort valt -in de richting van de ingang- een rij van 5 houten palen op (fig. 18), waarvan de functie niet meteen duidelijk is. Hun positionering/inplanting wijst erop dat ze misschien wel met de Vaubanconstructie te maken hebben. Een andere mogelijkheid is dat ze te maken hebben met de afboording van een straat niveau: steenbrokken gevat tussen liggende balken, die door verticale palen op hun plaats gehouden worden¹⁹.

¹⁸ Haneca 2015 (HS7 – IEDS11.08).

¹⁹ Dewilde 1995, p.38.

Fig. 16 Oostmuur van de vermoedelijke beerkelder. Combinatie van kalksteen (onderaan) en baksteen.

Fig. 17 Aan de stadszijde wordt bij de ingang van de poort opnieuw Bourgondisch metselwerk duidelijk in combinatie met een oudere, ijzerzandstenen kern.

Fig. 18 Een drietal palen zijn al zichtbaar.

Een loden waterleidingsbuis volgt de loop van de straat en buigt 45 m voorbij de Heilige Geeststraat af naar het oosten. Op het plan van Debruck uit 1847, dat een overzicht biedt van het waterleidingsnet²⁰ van Ieper, loopt een buis tot net voorbij de Heilige Geeststraat. De, hier aangetroffen buis lijkt dan ook een verlenging te zijn, die in Vaubantijden gerealiseerd is, maar niet op het plan geregistreerd is. Dit wordt bevestigd door een waarneming op de (fundering van de) poortopening aan de stadszijde. De buis is er duidelijk vastgevoegd aan het metselwerk van de poort (fig. 19).

De riool, die aangesneden was bij de brugpijlers loopt door onder de Diksmuidestraat. De breedte bedraagt 0,8 m. De riool is opgebouwd met rode baksteen (21 x 10 x 6 cm). De bodem bestaat uit platen in kalksteen (fig. 20).

Op een plaats is een restant van een oudere riool (23 x 11 x 5 cm, 21,5 x 10 x 4,5 cm) en een haaks aansluitende vertakking geregistreerd (fig. 21). De loop in de Diksmuidestraat was ongeveer dezelfde.

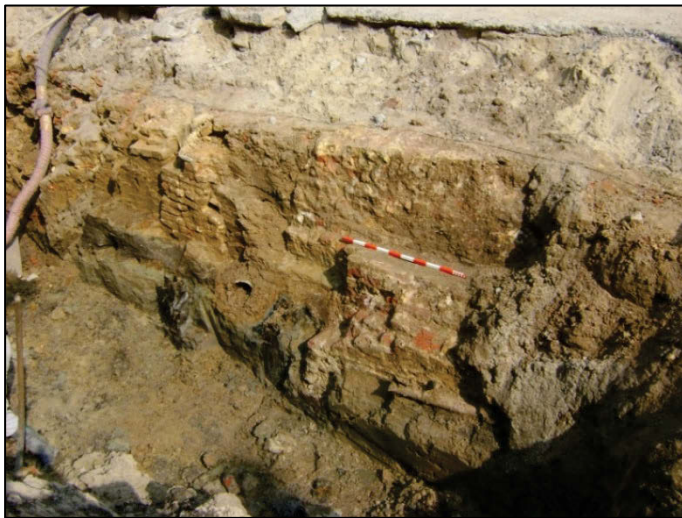

Fig. 19 Overzicht van de poortopening. Let op de loden waterleidingbuis, die tegen de muur kleeft.

Fig. 20 De 19de eeuwse riolering (links) doorsnijdt de beerkelder cf. fig. 16.

²⁰ De oorsprong ervan gaat zeker terug tot de 13de eeuw. In de volgende eeuwen zijn nog toevoegingen gebeurd. Dewilde 1999, 4 en Vandenbilcke 1999, 17.

Fig. 21 Restanten van oudere rioleringen.

Een secundaire doorbreking van de muur voor een riool is moeilijk te dateren (fig. 22). Mogelijk is er een verband met de brouwerij, die na de ontmanteling van de vesten ontstond op het einde van de Diksmuidestraat. De Diksmuidepoort werd geslecht in 1854.

Fig. 22 Een afvoer doorbreekt de muur en is met afbraakmateriaal afgewerkt.

De Diksmuidestraat

Ter hoogte van de ijzerzandstenen (mogelijke) poortdoorgang vallen de eerste sporen van (weg)verharding op, waarbij vooral keien en ijzerzandsteenbrokken gebruikt werden (fig. 23). Het niveau bevindt zich een kleine 2 m onder het huidige wegdek. Voorbij de poortdoorgang valt aansluitend een ander wegdek op, dat bestaat uit elzenstammetjes²¹ (fig. 24).

²¹ Determinatie door collega Kristof Haneca, agentschap Onroerend Erfgoed, waarvoor dank.

Het houten wegdek ligt zo'n 0,6 à 0,7 m hoger dan de stenen verharding. In het nivelleringspakket kunnen verschillende leempakketten onderscheiden worden. Wanneer dit nieuw wegdek tot stand komt, is onduidelijk.

Nog later wordt de weg gekasseid. Daarvan blijven enkel resten van de vlijlaag bewaard.

Fig. 23 Een eerste aanwijzing voor verharding met ijzerzandsteenafval.

Fig. 24 Houten wegdek, doorsneden door een loden waterleidingbuis.

Aanvullend kan ook een waarneming van Jan Decorte op 20 juli 2011 t.h.v. huisnummer 46 meegenomen worden. Dit is 150 m verwijderd van de Diksmuidepoort. Het onderste niveau was er verhard met keien en ijzerzandsteenbrokken, waarop een dun, zwart pakket was afgezet. Op een tweede niveau waren horizontaal neergelegde, houten stammetjes met een diameter van zo'n 10 cm te zien. Ook hogerop waren er nog indicaties voor bestratingsniveaus (fig. 25).

Fig. 25 Drie opeenvolgende bestratingsniveaus. Het middelste bestaat uit houten stammetjes. Een ervan steekt nog uit het profiel.

De Sceuveldgracht

Ter hoogte van het kruispunt van de Diksmuidestraat met de Surmont de Volsbergestraat en de Henri Cartonstraat werd een bijzonder aandachtspunt aangesneden.

Hier kon eventueel een tussenfase in de Ieperse omwallingsgeschiedenis beter begrepen worden. Zouden we de 11de -12de eeuwse omwalling van Sint-Maartens, de Sceuveldgracht, aantreffen? Door de vele nutsleidingen en de beperkte beweegruimte diende er in moeilijke omstandigheden gewerkt te worden (fig. 26). Spijtig genoeg was er op het kruispunt zelf niets meer in situ aanwezig.

Fig. 26 De vele leidingen bemoeilijkten de observaties.

De Sceuveldsgracht is zoals verwacht wel aangetroffen. Het aardewerk, gerecupereerd in de vulling, dateert de opgave ervan op het einde van de 12de eeuw²². Het dendrochronologisch onderzoek heeft helaas niets kunnen bijbrengen. Bij geen enkele houtstaal zijn genoeg ringen voorhanden om een aanvaardbare analyse mogelijk te maken²³.

In de Henri Cartonstraat zijn de resten van opeenvolgende beschoeiingen duidelijk aangetroffen. Men heeft alleszins een hele tijd gepoogd de stroming in de gracht in stand te houden (fig. 27).

Een ander interessant gegeven was de keermuur, die de Surmont de Volsbergestraat kruist. Deze muur, gemetst met rode baksteen (30 x 14 x 7 cm) in Vlaams verband en 0,5 m breed, verving een palenrij en was nog voor een stuk bewaard onder een jongere riool (fig. 28). Mogelijk zijn de palen de restant van een brug. Op het uiteinde van de keermuur zat (de fundering van) een blok, die uit baksteenbrokken en ijzerzandsteenpuin samengesteld was. Op basis van het baksteenformaat wordt aan een datering in de 2de helft van de 13de eeuw gedacht.

De keermuur is doorsneden door rioleringen en een loden waterleidingsbuis. Zo is er een riolering (geel: 24 x 11 x 6 cm, 25 x 12,5 x 7 cm), die schuin de keermuur snijdt en de hoek van de Diksmuidestraat en de Surmont de Volsbergestraat rondt (fig. 29).

Fig. 27 Zowel opeenvolgende beschoeiingen als de herprofilering van de Sceuveldsgracht worden zichtbaar.

²² Determinatie door collega Koen De Groote, agentschap Onroerend Erfgoed, waarvoor dank.

²³ Monsterring door collega Kristof Haneca, agentschap Onroerend Erfgoed, waarvoor dank.

Fig. 28 Een keermuur sluit de Sceuveldgracht af.

Fig. 29 Rechts is nog een stukje van de keermuur zichtbaar. Een kleinere afvoer snijdt er schuin doorheen. Daarboven is de 19de eeuwse riolering merkbaar.

5 Besluit

Ondanks de beperkingen eigen aan rioleringswerken konden toch enkele interessante, archeologische bevindingen gedaan worden, die in bepaalde mate relevant voor de Ieperse stadsontwikkeling kunnen genoemd worden.

Eerst kwam de Diksmuidepoort in zicht.

De brugconstructie bleek Hollands te zijn.

Het bruggenhoofd en de achterliggende “kelder” waren in eerste instantie door Vauban na 1678 uitgebouwd en later door de Hollanders herbruikt, aangepast en verstevigd.

Daarop sloot een 31 m lange doorgang aan.

Deze constructie rustte op oudere funderingen, die eveneens verhelderende informatie aanbrachten. Zowel van de 14de eeuwse, Bourgondische als de oudere 13de eeuwse versie zijn aanwijsbare sporen teruggevonden. Uit het profiel kon afgeleid worden dat de ijzerzandstenen poort zich over minstens 25

m in de lengte uitstrekke. De Bourgondische sporen, die voor een stuk ook in grondplan te volgen waren, wijzen op een torenvolume dat 30 m lang was.

De dendrochronologische informatie, gehaald uit een brugpijler en een onderdeel van de poort, vormt een aanwijzing om de bouw van de poort te plaatsen in de stadsomwalling, die in de 1ste helft van de 13de eeuw tot stand kwam.

Ook de opeenvolgende middeleeuwse wegdekken tekenden zich bij momenten duidelijk af. De oorspronkelijke verharding met ijzerzandsteenpuin wordt opgevolgd door een houten wegdek. Later volgt opnieuw stenen verharding.

De Sceuvelsgracht bleek geen fictie te zijn, maar wel degelijk een gracht om rekening mee te houden. De daterende informatie wijst in de richting van een gracht, die op het einde van de 12de eeuw opgegeven werd.

Hiermee wordt een bepalend moment in de Ieperse versterkingsgeschiedenis definitief vastgelegd.

6 Geraadpleegde literatuur

- ADRIAENSSENS I. 1992: Omtrent de vestingstad Ieper, Monumenten 'Be,leven', Gemeentekrediet-Koning Boudewijnstichting.
- BARTHOLOMIEUX B. & ACKE B. in voorbereiding: *Archeologische opgraving Diksmuidestraat – Hoge Wieltjesgracht Ieper (prov. West-Vlaanderen)*.
- DEWILDE M. 1999: Van akker tot Grote Markt te Ieper (W.Vl.), *Archaeologia Mediaevalis*, 18, p. 38-39.
- DEWILDE M. 1999: De middeleeuwse drinkwatervoorziening, in: DEWILDE J. (red.) 1999: *800 jaar drinkwater in Ieper Een historische, ecologische en technische verkenning*, Ieper, 4-7.
- Haneca K. 2015: Verslag dendrochronologisch onderzoek: Houten funderingspalen aan de Diksmuidestraat te Ieper, *Rapporten Natuurwetenschappelijk onderzoek OE*, 2015-001, Brussel.
- MUS O. 1983: De eerste fase van het Iepers herstelprogramma na het beleg van 1383. In: VINCKIER R. (red.), *Ieper Tuindag Zesde Eeuwfeest*, Ieper, 129-180.
- MUS O. (TRIO P. (red.) m.m.v. ALLEMON J., DE SMET M. & DEWILDE J.) 2010: *De geschiedenis van de middeleeuwse grootstad Ieper*, Ieper.
- TERMOTE J. 1990: Het stadsarcheologisch onderzoek te Ieper 1988-1989, *Westvlaamse Archaeologica*, 6,3, 65-78.
- TERMOTE J. 1992: De stadsverdediging van Ieper vóór 1388. In: VAN ACKER J. (red.), *Wevend aan het verleden Liber amicorum O. Mus*, Veurne, 219-232.
- VAN BELLINGEN S., DEWILDE M. & MUS O. 1993: De verdwenen Sint-Michielswijk te Ieper (prov. West-Vlaanderen) Interimverslag 1993, *Archeologie in Vlaanderen III*, 255-280.
- VANDENBILCKE A. 1999: De modernisering van het drinkwaterstelsel (19de eeuw-1914). In: DEWILDE J. (red.) 1999: *800 jaar drinkwater in Ieper Een historische, ecologische en technische verkenning*, Ieper, 16-21.
- VANROLLEGHEM A. 2006: *Ieper à la carte De Ieperse vestingen in kaart gebracht*, Erfgoedcel Ieper, Ieper.
- VEREECKE J.J.J. 1996: Histoire militaire de la ville d'Ypres, *Ieperse Vestingbouwkundige Studies*, 1, Ieper.

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

www.onroenderfgoed.be